

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE

ÎNTRUPAREA LUI DUMNEZEU ÎN VIZIUNEA TEOLOGICĂ A LUI HANS-URS BALTHASAR

REZUMAT

Coordonator științific:

Pr. prof. univ. dr. George Remete

Doctorand:

Pr. Robert-Iulian Păun

Alba Iulia
2017

Cuprins

INTRODUCERE	7
I.1 Importanța hristologiei balthasariene, ca argument pentru alegerea acestei teme....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.2 Desfășurarea temei.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.3 Stadiul actual al cercetării și bibliografia aferentă	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.4 Metodologia de cercetare	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.5 Etapizarea cercetării și elaborării tezei.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.6 Argumentele personale pentru abordarea acestei teme.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.7 Rezultatele științifice estimate	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.8 Planul diseminării rezultatelor cercetării.	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I. METODA TEOLOGICĂ A LUI HANS URS VON BALTHASAR.....	EROARE! MARCAJ ÎN DOCUMENT NEDEFINIT.
I.1 Formarea teologică a lui Hans Urs von Balthasar	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.2 Metoda teologică balthasariană	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.3 Analogia entis et fidei: teologie și sfințenie.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.3.a Analogia și adevărul: oportunitatea ca și corespondență	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.3.b Adevăr și metodă: integrarea limbajului și a conceptelor	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.3.c Credință și rațiune: raportul între Revelație și Tradiție	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.3.d Modern și antimodern. Post-creștinismul	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.4 Analogia caritatis: tot ceea ce există este iubire.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.4.a Logica iubirii: coexistența dintre ființă și iubire	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.4.b Iubirea ca transcendent absolut. Circumscrierea transcendentului...	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.4.c A treia cale: fenomenul frumosului și al iubirii. Comuniunea sau ordinea iubirii.... Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.5 Imago Trinitatis: analogia intrapersonală și interpersonală.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.6 Analogia relationis. Paradox și mister.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.6.a Analogia și antropologia: meta-fizica ca și meta-antropologie	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.6.b Antropologia și paradoxul. Defect al omului sau exces al lui Dumnezeu	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.7 Analogia libertatis. Persoana ca și misiune	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
I.8 Analogia missionis. Hristos este totul	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
II. REVELAREA SFINTEI TREIMI PRIN IISUS HRISTOS	9

- II.1** **Întruparea Cuvântului, punctul de plecare în teologia creștină** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.2** **Posibilitatea Întrupării Cuvântului în Sfânta Treime** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.3** **Întruparea Mântuitorului: act și revelație trinitare** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.4** **Trinitatea imanentă și Trinitatea iconomică** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.5** **Revelația lui Dumnezeu ca acțiune în lume** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.6** **Argumentarea pozitivă a relațiilor interpersonale..** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.7** **Procese și relații Trinitare.** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.7.a** **Existența „celuilalt” într-un Dumnezeu al iubirii: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh**Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.7.b** **De la nașterea eternă a Fiului la misiunea istorică a lui Iisus Hristos** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.7.c** **Întruparea: eveniment descendent și dinamic.** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.7.d** **Fiul lui Dumnezeu a coborât cu adevărat din cer. Kenoza.....** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.7.e** **Coborârea lui Dumnezeu, fundament al înălțării omului**Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.8** **Asumarea cărnii, cale a Revelației.....** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.9** **Crucea este sfârșitul întrupării Cuvântului.....** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.10** **Patima Mântuitorului și abolirea timpului** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.11** **Unirea Ipostatică, misterul absolut.....** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.12** **Iisus Hristos: omul autentic asumat în Dumnezeu..** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- II.13** **Iisus din Nazaret, omul autentic și exemplar** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III. IISUS HRISTOS: CUVÂNTUL, ADEVĂRUL ȘI FAȚA LUI DUMNEZEU 10**
- III.1** **Omul Iisus, expresia supremă a lui Dumnezeu** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.1.a** **Cuvânt, Fiu, Imagine, Expresie.....** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.1.b** **Iisus Hristos, imaginea și expresia vizibilă a Tatălui invizibil.....** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.1.c** **Cuvântul ca „acțiune” a lui Dumnezeu** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.1.d** **Rolul activ al Sfântului Duh în exprimarea lui Iisus Hristos** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.1.e** **Ființa creată, primul limbaj al lui Dumnezeu..** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.2** **„Figura” (Gestalt) lui Hristos, în teologia lui Balthasar** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.2.a** **Iisus Hristos, figura (Gestalt) absolut unică.....** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.2.b** **Iisus Hristos, figura armonioasă și simfonică ..** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.2.c** **Iisus Hristos, figura sintetică.....** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.2.d** **Iisus Hristos, figura universal- concretă** Eroare! Marcaj în document nedefinit.
- III.2.e** **Iisus Hristos, figura unică și irepetabilă, ca normă istorică** Eroare! Marcaj în document nedefinit.

III.2.f	Iisus Hristos, figura spiritualizantă	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
III.3	Dialectică și „coincidentia oppositorum”	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
III.3.a	Dialectica revelației	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
III.3.b	Dialectica minunilor și a pildelor	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
III.3.c	Dialectica transfigurării.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
III.3.d	Dialectica Cuvântului. Cuvântul, non-cuvântul și super-cuvântul.	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
III.3.e	Dialectica Adevărului.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
IV.	UNICITATEA PERSOANEI LUI IISUS HRISTOS	12
IV.1	Epifania Lui Hristos sau imaginea dragostei lui Dumnezeu ..	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
IV.2	Iisus Hristos, Persoana centrală a revelației. Figura monolitică a lui Hristos.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
IV.2.a	Deschiderea persoanei lui Iisus Hristos.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
IV.2.b	Iisus Hristos, epifania slavei lui Dumnezeu.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
IV.2.c	Iisus Hristos, Domnul Slavei.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
IV.3	Învățătura despre percepție și învățătura despre extaz.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
IV.4	Balthasar în spațiul metafizicii.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
IV.5	Slava lui Dumnezeu (kābōd) în Vechiul Testament	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.	IDENTITATEA MISIUNII ȘI IDENTITATEA DUMNEZEIRII ÎN IISUS HRISTOS	14
V.1	Acordul între misionar și trimis.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.1.a	Perfecta corespondență între misiunea divină și existența umană .	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.1.b	Unicitatea și irepetibilitatea misiunii lui Iisus Hristos	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.1.c	Unitatea între cuvântul necreat și cuvântul creator.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.1.d	Rolul Sfântului Duh în misiunea istorică a lui Iisus.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.1.e	Misiunea, ca măsură a existenței și conștiinței lui Hristos.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.2	Conștiința lui Iisus Hristos, cea mai spinoasă problemă a hristologiei ..	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.2.a	Incomprehensibilitatea conștiinței lui Iisus Hristos	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.3	Transcendența lui Hristos față de profeți și de toți întemeietorii de religii	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
V.4	Misiunea lui Iisus, ca „rol în teatrul lumii”	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.	MISTERUL PASCAL. ACȚIUNEA MÂNTUITOARE A FIULUI LUI DUMNEZEU	16

VI.1 Slava crucii lui Iisus Hristos.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.1.a Paradigma crucii, în teologia lui Balthasar.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.1.b Crucea și Sfânta Treime	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.1.c „Teologia crucis” și modernismul.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.1.d Moartea lui Iisus pe cruce este o suferință ”pro nobis”..	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.1.e Crucea, ca și plinătate a Revelației	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.2 Substituirea ”vicariatului” sau reprezentarea. Iisus Hristos ca ”vicar” (reprezentant) al umanității.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.2.a Reprezentarea lui Hristos, ca iubire absolută a lui Dumnezeu	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.2.b Crucea, calea spre cei morți	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.2.c Hristos își caută frații prin infern	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.3 Teologia lui „Triduum Mortis”	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.3.a Între „Theologia crucis”și Theologia Glorie”	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.3.b Iisus Hristos S-a făcut ascultător până la moartea pe Cruce	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.3.c Misterul kenotic al existenței lui Hristos	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
VI.3.d Învierea lui Iisus din morți	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
CONCLUZII.....	EROARE! MARCAJ ÎN DOCUMENT NEDEFINIT.
BIBLIOGRAFIE:	20
CURRICULUM VITAE	257
DECLARAȚIE	259

INTRODUCERE

Antropologia, ca știință, ocupă un loc însemnat în rândul cercetărilor științifice. Astfel omul ocupă locul central în rândul acestor cercetări, dar mai ales, toate cercetările realizate au ca scop viața umană, în mod direct sau în mod indirect.

Despre om ca și enigmă, „himeră” sau mister pus în fața Absolutului, Balthasar afirmă că acesta este ființa care are în inimă un mister mai mare ca el. El este construit precum un cort în jurul unui mister sacru. Iar pentru a crea o legătură între acest mister al omului și Dumnezeu, Marele Mister, e nevoie ca Dumnezeu să se manifeste omului, să Se lase cunoscut de El. Într-adevăr, așa cum Dumnezeu se poate cunoaște doar prin Dumnezeu, tot așa enigma omului poate fi cunoscută doar în lumina misterului divin, de la care el însuși provine.

Plecând de la acest dat trinitar și hristocentric al credinței creștine, Balthasar reflectă în primul rând asupra unicității persoanei lui Hristos, asupra singularității evenimentului Său și deci, asupra centralității ființei Sale și a misiunii Sale. Balthasar le dezvoltă în mod inedit, dându-le o conotație teologică și le umple de o încărcătură hristologică: acestea sunt reflecțiile asupra lui Hristos ca și *universale concretum* și ca *analogia entis* care a devenit concretă.

Aceste două idei vor avea apoi punctul de întâlnire într-un alt concept (tipic balthasarian), referitor la Iisus Hristos ca Figură centrală a definitivei revelații trinitare pentru mântuirea lumii. Fiind Dumnezeu, El este un *universale concretum*, iar nu un *concretum universale*.

Primul capitol al lucrării este destinat creării unei imagini a metodei teologice folosite de către Balthasar, așa cum reiese din cercetarea mai multor studii. Plecând de la conceptul de analogie, pe care autorul și-l însușește în mod deplin, vom arăta ce înseamnă pentru teologul nostru „*analogia entis et fidei*”. Ca urmare a acestor analize, vom descifra o serie de alte concepte care decurg inevitabil din aceste două aspecte fundamentale și anume: „*analogia caritatis*” care descifrează întreaga fenomenologie a comportamentului uman prin prisma iubirii, „*analogia relationis*” (ca și schimb interpersonal, „*analogia libertatis*” ca și posibilitate de inter-comuniune cu Dumnezeu), și „*analogia missionis*” reflectând caracterul de jertfă a acțiunilor umane.

Al doilea capitol prezintă aspecte și argumente ale revelații Întregii Sfinte Treimi prin Iisus Hristos. Întruparea lui Hristos este criteriul oricărui adevăr efectiv, care s-a realizat în istoria concretă a mântuirii. De aceea, subliniem atenționarea pe care Balthasar o reamintește oricărei exegeze biblice: Scriptura nu este o carieră de piatră din care teologia poate să extragă fraze izolate, care îi sunt de trebuință. Ea este mărturia unui proces unitar, care este obiect al teologiei în totalitatea sa.

Capitolul al treilea tratează aspecte ale persoanei Mântuitorului, Iisus Hristos, Cuvântul, Adevărul și Fața lui Dumnezeu. Se ridică astfel unele întrebări esențiale: Care este rolul trupului asumat de Cuvântului lui Dumnezeu în unirea ipostatică? Care este rolul omului Iisus, a umanității Sale istorice și concrete? Este vorba de un simplu instrument conjunctiv cu divinitatea? Așa s-a exprimat adeseori teologia tradițională, exprimând faptul că umanitatea asumată de Cuvântul lui Dumnezeu, ar fi fost în oarecare sens ca o pensulă în mâinile unui pictor: un instrument de revelație, iar nu unul de mântuire prin suferință și moarte pe cruce.

Capitolul al patrulea evidențiază unicitatea persoanei lui Iisus Hristos. În Hristos, tensiunea istorică și existențială dintre esență și existență devine unitate dinamică și salvatoare, pentru că El (Cuvântul lui Dumnezeu făcut trup), este realizarea perfectă a „sintezei” personale dintre universal și singular. Este armonizarea definitivă dintre abstract și

concret, dintre ideal și real. Astfel, toate tainele creștinismului gravitează în jurul „figurii” centrale a lui Hristos.

Capitolul al cincilea tratează identitatea misiunii și identitatea dumnezeirii în Iisus Hristos. Așa cum se poate observa dintr-o privire unitară a mesajului evangheliei, Iisus este nu doar Cel trimis, având astfel o misiune pe care Tatăl I-o atribuie, ci și o identitate absolută între misiune și cel trimis. Mai mult, Iisus Hristos anticipează chiar de la începutul propovăduirii Sale întreg complexul mesajului Său, într-un mod unitar și evident. Această observație l-a făcut pe marele teolog să dedice pasaje și chiar lucrări întregi acestui aspect de maximă importanță.

Capitolul al șaselea analizează Misterul Pascal. Acțiunea mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu. Nu este realizabilă o cercetare exhaustivă a teologiei crucii în toată vastitatea și măreția sa, ci se dorește ca pe lângă aspectul firesc de a prezenta teologia crucii așa cum a văzut-o teologul elvețian, să se realizeze o paralelă între viziunea ortodoxă pe de o parte, și cea preotestantă și catolică pe de altă parte. Bineînțeles că binomul catolic-ortodox capătă o paradigmă nouă, deoarece Balthasar reușește prin stilul său unic să găsească soluții reconciliatoare. Aici subliniem doctrina substituirii păcatului, care găsește o ameliorare în teologia ortodoxă prin conceptul balthasarian de „sub-îmbrățișare” a păcatului.

I. METODA TEOLOGICĂ A LUI HANS URS VON BALTHASAR

În ciuda faptului că mulți teologi au văzut în gândirea lui Balthasar o lipsă de metodologie și argumentare, suntem obligați să remarcăm faptul că gândirea sa este exploatată și însușită de către foarte mulți teologi. Interesul critic acordat gândirii marelui teolog elvețian se concentrează pe aspectul inedit al *Esteticii teologice* și al *Teo-dramaticii*.

Teologia lui Von Balthasar poate fi calificată ca „misiune teologică” pentru că nu țintește numai spre concepte, ci mai degrabă spre desăvârșirea scopului creștin. Așa cum se întâmplă adeseori, puterea intuiției nu este urmată întotdeauna de o argumentare riguroasă, însă aceasta nu implică o depreciere metodologică a unei anumite gândiri.

Este însă adevărat, așa cum afirma și G. Meiatini că Balthasar „foarte rar aduce explicații asupra metodei sale de a teologa, (ca și în cazul lui Nae Ionescu). *De cele mai*

multe ori, viziunea sa metodologică vine descoperită în exercițiul concret al gândirii și al scrierilor sale".

În filozofie, el „*nu este un specialist, ci mai degrabă un generalist*"; gândirea sa se dezvoltă, așa cum afirma J. Roten, „*mai mult ca o iradiere, decât în forme precise, asemenea unei arte a reprezentării în defavoarea unei arte care se reflectă în forme precise*”, folosindu-se mai mult de un discernământ al duhurilor, decât de o argumentare doctrinară.

Există în gândirea lui Balthasar, așa cum explică în mod just Antonio Sabetta, „*o preștiință creștină care, departe de a fi un reductiv pentru gândire, este expresia acelei neutralități epistemologico-critice ce caracterizează gândirea omului în general*”.

Klaus Hemmerle salută în teologia lui Balthasar o fericită deschidere a unui mod de gândire alternativ al sistemelor cosmologice și antropologice. Numai o ontologie interpretată în focul unirii dintre *pulchrum* și *bonum* ar putea fi capabilă de o reconciliere între subiectiv și obiectiv și de a institui o adevărată figură a *adevărului*: „*În opera lui Balthasar am găsit alternativa unei abordări antropologice pure a teologiei, în care Dumnezeu este circumscris în nevoile cognitive ale omului, dar și alternativa unei gândiri statice și deductive a teologiei, care relevă evenimentele mântuirii prin exemple de auto-corelare metafizică (...)*”.

Prima mare piatră de temelie a gândirii lui Balthasar, atât metodologică cât și gnoseologică, care traversează și determină tot ceea ce urmează, este dezvoltarea conceptului de *analogie* în sensul de „corespondență”. Ceea ce este sigur pentru marele teolog este că exercițiul gândirii se manifestă totdeauna într-un spațiu aprioric teologic, deci rațiunea își găsește propriul obiect pe cât de mult este expropriată acțiunea și obiectul credinței. Impresia radicală pe care o exercită rațiunea, în loc să fie aceea de a determina, este aceea de a fi mijlocitoare, aceea de *servitio*.

Astfel, Balthasar a crezut totdeauna în legătura între teologie și sfințenie, aceasta implicând un raport strâns între proporțiile teologiei și cele ale revelației și tradiției. Nu putem crea concepte teologice care să nu aibă rădăcini în revelație și mărturiile tradiției.

Pentru Balthasar, analogia este legea generală a gândirii sale întrucât răspunde la logica absolută a iubirii.

Prin fuziunea dintre *analogia entis* și *analogia fidei* Balthasar încearcă să creeze un concept nou care are ca bază o compoziție de înțeleșuri și o imaginație mai mult decât ideologică, numită *analogia caritatis*. Aceasta, înțeleasă în sens nupțial și filial, descriind schimbul de iubire ca și *concordantia libertatis*, ne evidențiază un paradox extrem și anume acela în care categoriile „a dăru” și „a primi”, „existența prin sine” și „existența pentru cineva”, „subzistență și apartenență”, nu numai că nu se contrazic dar se și condiționează și se

întregesc spre plinătate. Misterul trinitar în care idealul comuniunii se realizează în mod absolut ne învață taina unirii în diversitate.

Întrebându-se despre datoria și ținta teologiei, Balthasar a exprimat în mod clar că aceasta este și va fi întruparea Cuvântului lui Dumnezeu. Rezultă că „toate problemele Scripturii trebuie să fie înfruntate începând de la hristologie, de la evenimentul lui Verbum Caro. „Sursa primară” a teologiei creștine este întruparea Cuvântului, care este „imagine”, „exprimare” și „exegeză a lui Dumnezeu”.

II. REVELAREA SFINTEI TREIMI PRIN IISUS HRISTOS

Întruparea, ca și „Cuvânt al lui Dumnezeu”, este văzută prezentă și operantă în toată istoria mântuirii, de aceea revelația divină este transcendentă istoriei. Locul întrupării nu este viața lui Iisus, ci moartea Sa. Iisus este Fiul lui Dumnezeu doar odată cu Învierea. În acest sens, întruparea nu vine înțeleasă ca un „eveniment”, riscându-se astfel volatilizarea asumării naturii umane de către Logos.

Revelația actualizată în Iisus Hristos, este una trinitară - Iisus nu vorbește despre Dumnezeu în general ci îl prezintă pe Tatăl și dăruiește pe Sfântul Duh. Aceasta înseamnă mai întâi că Hristos este identitatea personală între Cel care revelează (*is quo Deus revelatur*) și revelația însăși (*id quod revelatur*). Deci între omul Iisus care îl revelează pe Tatăl în puterea

Duhului Sfânt și Tatăl revelat de Fiul Iisus, nu este un *medium* ori un *tertium* de revelație. Iisus Hristos este însăși revelația divină (*ipsa revelatio*).

Revelația lui Dumnezeu nu este un obiect care poate fi contemplat, ci este acțiunea lui Dumnezeu în lume și pentru lume, care din partea lumii nu poate avea un răspuns decât acționând, și doar acționând se poate și înțelege. Credința, contemplarea, și kerygma nu sunt scutite de la acțiune.

Darul cel mai desăvârșit al lui Dumnezeu Tatăl, care depășește toate celelalte daruri posibile și imaginabile, este Iisus Hristos, trimis de Tatăl, și care a venit în lume „de sus”, pentru că a „coborât din cer”. Așa cum Iisus Însuși a dezvăluit samarinencei că El însuși este *donum Dei*, că în virtutea morții Sale și a învierii a turnat asupra lumii darul Sfântului Duh, tot așa „*Omnia sunt creati propter a da laudam, propter a veneram și a servi pe Domnum nostrum, și astfel a-și salva sufletul său*”. Astfel, observăm că evenimentul Întrupării Logosului veșnic nu are altă origine decât în El însuși și apoi în decizia Trinitară. Întruparea lui Iisus și umanitatea Sa sunt rezultatul misiunii Sale de sus, de la Tatăl.

De la început până la sfârșitul operei sale, Balthasar (pregătit la școala ignațiană a Exercițiilor Spirituale) subliniază perspectiva mișcării descendente a acțiunii lui Dumnezeu: întrupare, revelație și mântuire.

Punând accent pe mișcarea de sus a întrupării până la ascultarea pe cruce și până la coborârea în iad a Fiului lui Dumnezeu, Balthasar, așa cum am arătat și mai devreme, nu intenționează să supună așa-zisa hristologie „de sus” la o așa numită hristologie „de jos”; cele două mișcări ale singurei hristologii sunt de asemenea complementare și se integrează în continuitatea lor.

III. IISUS HRISTOS: CUVÂNTUL, ADEVĂRUL ȘI FAȚA LUI DUMNEZEU

Cuvântul veșnic, prin asumarea cărnii a luat în același timp un corp constituit din lectură, scris, concept, imagine, voce, predică, astfel încât oamenii să poată să înțeleagă că Cuvântul S-a făcut cu adevărat trup. Punând accentul pe „carne” care, așa cum reiese din natura sa, Cuvântul devine exprimare vizibilă a Tatălui invizibil. Prin faptul că Fiul lui Dumnezeu făcut om este vizibilitatea invizibilului și, prin urmare, „*summum-ul revelației*”, Balthasar vrea să arate că Iisus nu este o reproducere mecanică a Tatălui, ci ca și Fiul ales și iubit de Tatăl

Regăsim de asemenea subliniat un aspect deosebit de important din teologia lui Balthasar: legătura celor două drumuri (kata-logic și ana-logic) pentru o înțelegere mai

adecvată a misterului Cuvântului făcut carne, Care ca și om, este un interpret personal al Tatălui.

Autorul nostru, după cum vom vedea, împrumută, în special, de la Bonaventura termenul expresie și rolul său hristologic și trinitar. *Expressio* și *impressio* (imagine) sunt conceptele fundamentale ale teoriei sale despre frumusețe. Fiul este unica și perfecta imagine a Tatălui, pe care o exprimă cu precizie supremă. Bonaventura subliniază faptul că „imagine” înseamnă în divin, nu numai exprimarea unei persoane, ci posibilitatea maximală de exprimare.

Toată opera lui Balthasar este traversată și fundamentată pe dialectica expresiei. Spus în termeni abstracți, dialectica expresiei constă în posibilitatea ființei de a se deschide celorlalți pentru a participa la propria intimitate, într-un schimb misterios sau într-o împărtășire cu altcineva în propria sa ființă. În timp ce acesta se deschide alterității, în același timp se afirmă și se păstrează, fără a suferi din acest motiv vreo înstrăinare sau o dizolvare a ființei în sine.

Trebuie să ne fie clar faptul că dialectica expresiei, în sens teologic, nu trebuie confundată cu filozofia dialectică, în special hegeliană, nici cu teologia lui Karl Barth, și nici cu agnosticismul ontologic în legătură cu viziunea heideggeriană a ființei. Este vorba, însă despre o dialectică strict teologică, în care Dumnezeu, rămânând Dumnezeu, se lasă cunoscut de om prin Iisus Hristos, prin credință. Umanul, în Hristos, este mijloc sau principiu (*quo*) de ceea ce (*quid*) este revelat divinul.

Fundamentul dialecticii expresiei (vizibilitate-ascundere) rămâne evenimentul întrupării Cuvântului, care în gândirea lui Balthasar reprezintă paradoxul de neconceput care constituie cea mai mare vizibilitate în ascunderea cea mai profundă. De aceea, revelația lui Dumnezeu în Iisus Hristos este îndeplinită prin ascundere. Întruparea, este revelație pentru că Dumnezeu este explicat sau manifestat omului prin omul însuși, adică prin viața lui concretă. Prin întrupare, Dumnezeu, pentru a Se exprima, , Și-a creat un corp expresiv..

În concluzie, unicitatea Figurii lui Hristos este determinată de faptul că în Ea apare toată Slava (*doxa*) lui Dumnezeu. Deci în concretețea lui Iisus, Cuvânt făcut trup, mort și înviat nu este doar o parte a divinității care se manifestă, ci este Dumnezeul cel Trinitar care apare în misterul Său cel mai profund, adică în incogniscibilitatea Sa divină. Iisus Hristos este deci un rezumat misterios: două naturi libere de orice amestec într-o singură ipostază.

IV. UNICITATEA PERSOANEI LUI IISUS HRISTOS

Hans Urs Balthasar nu se limitează să descrie unicitatea lui Iisus doar fenomenologic, doar la nivelul misiunii Sale și deci a funcției Sale (exprimată printr-o manifestare extraordinară în cuvinte și acțiuni), ci el caută mai întâi fundamentul ontologic, trinitar, al irepetabilității lui Iisus Hristos. În acest context Balthasar afirmă că: noi ne îndreptăm spre acel Unu nu pentru a ne resemna, ci pentru a recâștiga originea și acea „unitate” nedespărțită dintre gândul creștin și viața creștină, dintre teologie și spiritualitate. Această unitate este ghidată și luminată de unitatea hristologică: se desfășoară de la ea și în ea se focalizează. De aceea pentru Balthasar orice distincție sau dispută teologică, trebuie să se îndoie în mod necesar spre acest Unic.

În contemplarea și în conturarea figurii lui Hristos, Balthasar se referă des la sensul estetic. Iisus este capodopera lui Dumnezeu, una reușită perfect și realizată în conformitate cu voința lui Dumnezeu. Cu toate acestea, „estetica teologică”, nu trebuie confundată cu „teologia estetică”. Dumnezeu, în primul rând, nu se face cunoscut ca „cel adevărat”, adică ca „Învățător pentru noi”, nici ca „cel bun”, adică Mântuitor, ci Dumnezeu vine mai întâi de toate pentru a se arăta pe Sine, pentru a iradia splendoarea dragostei Sale veșnice și trinitare, actualizată în gratuitate totală. O dragoste adevărată aflată în comuniune cu adevărata frumusețe.

De ce Balthasar vede în „frumusețe” cel mai valabil punct de plecare pentru a crea un discurs tematic și roditor despre revelația divină și despre înțelegerea misterului lui Dumnezeu? Răspunsul este acesta: frumusețea are un „mister”: manifestându-se ca „image” sintetică, ca „splendoare” a ființei; în suprafața vizibilă al acesteia se percepe *„profunditatea care nu se arată”*.

Balthasar găsește în doctrina tomistă fundamentul metafizic al acestei relații strânse între frumusețe și dragoste. Faptul că Dumnezeu unește ființe care sunt altceva decât El, nu poate fi înțeles în puterea unei necesități a lui Dumnezeu, dar se poate explica prin dragostea frumuseții Sale, deoarece cine are o frumusețe a sa vrea să o mărească atât cât este posibil.

Iisus Hristos, mai spune Balthasar, este „arhetipul frumuseții”, este „figura lui Dumnezeu și apoi, modelul estetic al oricărei frumuseți”. Hristos a realizat în cel mai înalt grad „frumusețea supremă și arhetipală a lumii”, adică revelația divină, întruparea Cuvântului și scopul lumii. Într-un cuvânt, El este „Slava”, „frumosul-divin”, „Domnul slavei” (1 Corinteni 2,8), „plenitudinea slavei” (Efeseni 3,16) care deschide „profunditatea și frumusețea lui Dumnezeu”. Fiind „această frumusețe (care este Hristos) revelația slavei lui Dumnezeu”, a dragostei Sale veșnice, El este în același timp frumusețea lui Dumnezeu care apare în om și frumusețea omului găsită în Dumnezeu și doar în Dumnezeu. O frumusețe care nu leagă infinitul și perfecțiunea, efuziunea și constrângerea, după o schemă generală (ca în mit), ci într-o lume specifică întrupării.

Astfel, observăm că estetica teologică este, pentru Balthasar, metoda teologică cea mai adecvată pentru a ne putea însuși misterul divin, în toată originalitatea și noutatea descoperite prin revelație. Receptivitatea poate fi manifestată doar prin credință, credință care răspunde manifestării dragostei dumnezeiești.

Am constatat faptul că Balthasar reiterează des unicitatea lui Hristos. Ea nu este rezultatul unei îndumnezeiri ulterioare, făcută de credința ucenicilor și a creștinismului. Unicitatea persoanei, autenticitatea și credibilitatea Sa, se nasc din esența Sa intimă-divină.

Doar din interiorul Persoanei provine inteligibilitatea Sa. Și aceasta întrucât Hristos are în sine și radiază „evidență obiectivă”.

V. IDENTITATEA MISIUNII ȘI IDENTITATEA DUMNEZEIRII ÎN IISUS HRISTOS

Primul element identificat în figura luminoasă a lui Hristos este înțelegerea dintre misiune și Misionar. Înțelegerea acestui element, în jurul căruia Balthasar construiește teologia sa despre misiunea hristologică, este tocmai ceea ce Hristos afirmă despre Sine în Evanghelia după Ioan: „Eu am coborât din cer nu pentru a face voia mea, ci voia Celui care m-a trimis” (Ioan 6,38).

Acordul despre care este vorba nu înseamnă doar o consonanță de sentimente sau de voințe dintre Tatăl și Iisus. Termenul „acord” vrea să exprime mai mult decât simpla execuție ascultătoare față de voia Tatălui. Arată cu tărie că toată ființa Tatălui vrea să trimită pe Fiul: Această trăsătură - de a fi trimisul Tatălui - este deja constitutivă Fiului, în sânul Sfintei

Treimi. Când Balthasar vorbește de „acord” între misiune și viață în Iisus, nu vrea să expună un „caz de armonie impresionantă” între „idee” și existență, între „idealitate” și realitate”. Vrea să evidențieze faptul că, Dumnezeu cel viu ia în grija Sa toată existența Fiului Său, cu „idealitatea” și „realitatea” Sa.

Insistând asupra aspectului primar al cuvântului, la o primă vedere s-ar părea că autorul înjosește operele lui Hristos și golește sensul miracolului. Această suspiciune pare să vină din interpretarea pe care el o dă pasajului de la Ioan 10, 36-38 „*operele sunt mai bine spus ajutor pentru cei care nu pot înțelege*”, „*sunt un surrogat pentru cei grei de ureche*”. Însă, chiar dacă Balthasar oferă o interpretare specială miracolelor, el nu vrea să separe discursurile lui Iisus de acțiunile productive ci vrea să afirme clar faptul că nu se poate separa cuvântul lui Iisus de existența Sa, existând o identitate între cele două. Doar în contextul vieții lui Hristos, cuvântul Său acționează adevărul plin și funcția sa revelatoare, trinitară. Semnele care provoacă această identitate sunt citite în ascultarea față de Tatăl, în blândețea și în dorința de a-L servi pe El; în cele din urmă în concordanța plină dintre profeție și împlinire.

Trecând dincolo de paralelismul - Cuvânt Mărturisit și Cuvânt care certifică - Iisus Hristos este Cuvântul central, pronunțat de Dumnezeu și care cuprinde în Sine toate cuvintele lui Dumnezeu unindu-le. Trăind, vorbind și lucrând în semnul neîndoielnic al ascultării față de Tatăl, Cuvântul-Trup lucrează astfel încât existența Sa pământească să fie modelată prin formele cuvântului divin conținut în Lege și în Profeți.

Așa cum am observat, toată Estetica teologică a lui Balthasar se învârte în jurul ideii „acordului perfect”, în Iisus, între misiunea divină și existența Sa umană. Teodramatica reia aceeași idee, aprofundând și demonstrând, că Iisus Hristos însăși este identitatea personală dintre Misiune și Trimis, Persoana Sa nefiind altceva decât „rolul” pe care El îl interpretează și îl face pe scena lumii, în ascultarea față de Tatăl, pentru mântuirea noastră.

Subliniem din nou că aceasta înseamnă că El nu a fost într-un prim moment un „Eu privat și autonom”, care într-un alt moment, s-a deschis sau s-a trezit brusc către percepția unei misiuni superioare, divină, de valoare universală. Deci între Iisus și misiunea supranaturală există identitate și nu doar simplă adecvare sau conformație în timp, „*deoarece Iisus este acest om determinat pentru misiune*”.

Cuvântul „identitate”, adică egalitatea celor două concepte (persoana și misiunea), în Iisus Hristos rămâne un cuvânt puternic, al hristologiei lui Balthasar. Această „identitate” arată că misiunea lui Iisus nu este ceva adăugat persoanei Sale, ci este egală cu ea; deci natura intimă a lui Iisus, Fiul, este faptul de a fi mereu și dintotdeauna cel Trimis.

Balthasar a demonstrat cu tărie că între misiunea lui Iisus și existența Sa există o armonie perfectă. Mai mult, că omul Iisus este identic cu misiunea Tatălui. Din acest motiv,

misiunea însăși este divină și execuția în Hristos este umană; urmează faptul că între cele două (misiune și executare), domnește o proporție plină, un acord divino-uman.

Cu alte cuvinte, în timp ce noi primim prin credință misiunea noastră specifică, „*Iisus are și este dintotdeauna misiunea Sa și este, în misiunea Sa, absolutul dependent și credincios Tatălui Care trimite*”. Deci, conștiința pe care o are despre misiunea Sa nu arată că doar a primit o datorie divină specială (așa cum este cazul ucenicilor sau a întemeitorilor de religii), ci în prisma datului original, El este identic cu această datorie, în datul cel mai intim al Eului Său. În aceasta constă, pentru Balthasar, sursa adevăratului concept teologic al persoanei în hristologie: „*Pentru că Iisus împreună cu misiunea Sa în care este prezentă filiația Sa divină, este El persoana primă*”.

Am afirmat deja că misiunea de care Iisus este conștient este cea a singurului Fiu veșnic a lui Dumnezeu, nedespărțit de Tatăl. În misiunea lui Iisus, este mereu prezent și Tatăl, fie „retrospectiv”, în raport cu cel care trimite, fie în perspectiva „spre în față”, spre executarea acestei misiuni. Chiar dacă lucrează, având libertatea Sa de Fiu, cu tot angajamentul său de om responsabil, Iisus privește mereu la Tatăl care L-a trimis și care vrea să împlinească voia Sa, până când va suporta cele trei mari tentații, până când va bea paharul amar al patimei și al morții. Misiunea lui Iisus, nu se poate izola nici o clipă de cel care trimite, de Tatăl.

Conchidem, afirmând: conștiința lui Iisus, care știe că a primit misiunea Sa de la Tatăl și că o întruchipează total în lume, este intangibilă, adică nu poate fi gândită mai înainte, în sensul că ea există din veșnicie și deci nu a fost descoperită ulterior.

VI. MISTERUL PASCAL. ACȚIUNEA MÂNTUITOARE A FIULUI LUI DUMNEZEU

Ce păstrează, Crucea în autenticitatea sa, cum trebuie să ne comportăm în fața puterii ei? Kenoza intra-trinitară este interpretarea ascultării veșnice a Fiului, a dragostei Sale precum și disponibilitate, „*kenoza Întrupării și a Crucii este forma expresivă a ascultării creaturii: este actul distinctiv de dragoste a Fiului întrucât este Dumnezeu și om*”.

Balthasar consideră relațiile și diferența trinitară în sens kenotic. Kenoza exprimă bogăția și sărăcia lui Dumnezeu, fie puterea și ne-puterea, unicitatea și diferența în Dumnezeu, posibilitatea de a da și a nu da, precum și golirea de sine însuși pentru a recunoaște ființa și libertatea celuilalt

Dumnezeu ca și Treime nu se oferă sau se împlinește în sens hegelian, la sfârșitul evenimentului Crucii, ci la începutul său, în măsura în care deja în raportul imanent este contemplată această modalitate de dragoste, ce cuprinde îndepărtarea și solidaritatea extremă

cu păcatul. Nici un cuvânt uman nu poate exprima misterul durerii și al dragostei care înconjoară „Răstignitul”, pus între cer și pământ, pe Golgota din Ierusalim, aruncat de oamenii Săi, trădat și alungat de către prietenii Săi, abandonat de ucenici, luat în răs de trecători și mai ales abandonat de Dumnezeu în care El Și-a pus toată încrederea și orice speranță.

Noutatea anunțului creștin, mântuirea în moarte și nu viața în afara morții, se bazează în principal pe faptul că tot evenimentul întrupării lui Hristos este sub semnul lui Dumnezeu cel Trinitar, care este mereu prezent și care lucrează tot timpul în exigența sa concretă. De aceea, moartea și învierea lui Iisus nu sunt doar luate din simplul destin uman și mundan, ci sunt înălțate în revelația dragostei supreme a lui Dumnezeu.

Subliniem ideea cea mai importantă a viziunii lui Balthasar, referitoare la misterul crucii: în ne-puternicia Celui răstignit s-a manifestat atot-puternicia lui Dumnezeu, în liniștea crucii a răsunat Cuvântul veșnic a lui Dumnezeu, în umilința și în ascunderea formei de rob a apărut glorioasa formă de Dumnezeu. Mai exact și concret: sacrificiul unic și irepetabil al lui Hristos este exprimarea adecvată, definitivă a dragostei divine, deoarece chiar în ascunderea crucii Dumnezeu se manifestă pe Sine, Își manifestă dragostea Sa infinită. Acesta este paradoxul absolut al misterului crucii, „din care nu poate fi eliminat scandalul”, crucea lui Hristos nu poate fi golită. Fiind paradox și scandal, crucea lui Hristos nu poate fi scutită de unele teorii care revin la ipoteze abstracte, ca posibile, pentru a explica reala caracteristică a răscumpărării: un simplu decret a lui Dumnezeu, simpla întrupare, o singură picătură de sânge;

Din aceste considerații, înțelegem cât de profundă este, la Balthasar, hristologia legată de Treime și cum Treimea este hristologică în mod esențial. Constatăm mai mult sensul dat umanității lui Hristos: în totalitatea și integritatea Sa ea este revelație, exprimare a lui Dumnezeu; și este mereu manifestarea dragostei divine. Dar este o sinteză vizibilă care adună în mod plastic tot misterul kenozei, al unicității și al morții Celui răstignit ca apariție a splendorii lui Dumnezeu cel invizibil al cărui Hristos este imagine. Formula în Balthasar este aceasta: *Ecce Homo – Ecce Deus*.

În cruce apare corectitudinea lui Dumnezeu Care abandonează în deriva crucii pe Fiul cel inocent, pentru ca omul păcătos să fie justițiat și reintegrat în adevărul său de om. Rămâne întrebarea: deoarece Dumnezeu a lucrat astfel, rămânând totuși Dumnezeu, El a putut face justiție omului păcătos? Răspunsul lui Balthasar este focalizat foarte mult în identitatea celui răstignit și înviat: atunci când Dumnezeu a vrut să experimenteze ființa umană dinăuntru, pentru a o ridica și pentru a o vindeca dinăuntru, a fost nevoit să pună accentul decisiv pe locul unde omul păcătos și muritor se găsește la sfârșit. Astfel s-a pierdut în moarte fără a-L

găsi pe Dumnezeu, s-a scufundat în abisul tristeții, al sărăciei și al obscurității fără a putea găsi ieșirea cu propriile sale puteri, pentru a lega din nou în experiența de a fi la sfârșit condiția căzută omului. Toate acestea s-au împlinit prin identitatea celui răstignit și înviat.

Orientarea întregii vieți a lui Iisus spre moartea pe cruce, constituie premiza, orizontul scripturistic, pentru tratarea soteriologică, a funcției vicariale, a suferinței lui Iisus. Această triadă (pretinderea autorității și a plinătății de putere, sărăcia vizibilă, iar apoi abandonul), constituie structura de bază a Cuvântului făcut carne, determină existența lui Iisus ca o trăire în vederea „*orei absolute a morții*”. Tematica „înlocuirii vicariale” este parte integrantă a doctrinei generale a mântuirii chiar dacă termenul în mod direct nu este scripturistic, el se găsește totuși în Noul Testament prin sintagma „*pro nobis*” (pentru noi și în locul nostru) și a devenit o categorie importantă a teologiei latine despre mântuire.

În condițiile unei decăderi etice a situației omului contemporan, Balthasar încearcă să demonstreze că a trece prin serviciul și protecția fratelui este una dintre căile măestre care duc inevitabil la Dumnezeu. Dacă, așa cum a fost spus mai înainte, imaginea lui Dumnezeu în timpul contemporan este în declin, figura aproapelui, a fratelui uman, a fratelui care suferă și care este abandonat poate fi calea spre a descoperi un raport autentic cu Dumnezeu. Narcisistul de astăzi trebuie să învețe din nou să recunoască în frate o autentică alteritate care să îl ducă apoi într-un moment diferit, la o alteritate cu adevărat alta, cea a lui Dumnezeu.

Balthasar afirmă că trupul muritor a lui Iisus este în mod misterios, același lucru cu trupul înviat în ziua de Paște și în acest trup slăvit, se arată în mod deschis această realitate care rămâne ascunsă în trupul lui Iisus cel istoric. Euharistia este un moment puternic de sudare dintre Iisus cel istoric și Hristos cel slăvit, pentru a afirma identitatea persoanei Sale trecând prin două faze: patimă și înviere. Trupul fizic a lui Iisus cel istoric, era deja trupul Mielului, cel ce poartă păcatele lumii.

CONCLUZII

Întruparea e strâns legată de Cruce. Nu era posibilă o Întrupare fără Cruce. Este unul dintre gândurile cele mai profunde, pe care le-am întâlnit în reflectarea hristologică a lui Balthasar; și spunând aceasta, el simte toată greutatea și autoritatea marilor tradiții patristice din Est și Vest.

Dacă învierea nu poate fi privită în mod rațional, pentru a nu se cădea într-o „cunoaștere după trup”, care este pericolul presupus de Bultmann, ea nu poate fi privită nu doar spiritual în urma interpretării aceluiași teolog. Acesta vrând să demitizeze Învierea, a ajuns să o spiritualizeze de tot deoarece conferă Paștelui doar o valoare simbolică și, întrucât fiind acesta evenimentul însuși al învierii, cu mărturisirea acestui fapt, este considerată ca pur simbol. Din punct de vedere soteriologic, Hristos cel înviat, Care este Revelația definitivă a dragostei lui Dumnezeu pentru om, este Cuvântul lui Dumnezeu împlinit în mod istoric și total, este

legământul realizat în mod autentic dintre Dumnezeu și om, ca și o perfectă dreptate a Tatălui. În rezumat, tocmai „Răstignitul Înviat” este legământul devenit persoană, pentru că Învierea Sa nu este un „happy end”, care „nu l-ar fi putut merita un om pus în fața unei probe grele, ci ultima și definitivă rază de soare proiectată pe întreaga dezvoltare a lui Dumnezeu actualizată în existența Fiului”.

Pe parcursul studiului am văzut de multe ori că punctul de plecare al fiecărei teologii creștine este evenimentul lui Verbum caro factum. Aceasta este axa cea mai importantă a hristologiei lui Balthasar, principiul și baza pentru a putea face o adevărată teologie (gândire asupra misterului lui Dumnezeu), dar și pentru a fixa în termeni creștini toate celelalte mari probleme de antropologie, eclesiologie, pneumatologie și spiritualitate. Adevărul întrupării ca și eveniment istoric-mântuitor, este subiectul principal al gândirii despre unicitatea irepetabilă a Figurii lui Iisus Hristos.

BIBLIOGRAFIE:

I. Documente oficiale:

1. Commissione Teologica Internazionale, a emis documentul *Câteva chestiuni despre teologia mântuirii*, apărut în revista *Civiltà Cattolica*, Numărul 38, 1995.
2. *Declarațiile consiliului II Vatican, Nostra aetate*, numărul 2, apărut la 28 octombrie 1965, sub pontificatul lui Paolo VI.
3. *Osservatore romano*, 29 iunie, 1988.

II. Izvoare patristice

1. Sfântul Atansie cel Mare, *Părinți și Scriitori Bisericești, Scrieri, Partea 1, Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre întruparea Cuvântului. Trei Cuvinte împotriva arienilor*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura IBMBOR, București, 1987.

2. Idem, *Părinți și Scriitori Bisericești, Scrieri, Partea 1, Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre întruparea Cuvântului. Trei Cuvinte împotriva arienilor*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura IBMBOR, București, 1987.
3. Sfântul Grigorie cel Mare, *Moralia, Opera omnia. Patrologia latina, Capitolul 10*.
4. Sfântul Irineu de Lyon, *Demonstrarea propovăduirii apostolice. Catehism pentru adulți*, trad. Dr. Irineu Pop-Bistrițeanul, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2007.
5. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, București, Editura IBMBOR, 2006.
6. Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Scrieri partea a treia*, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Teodor Bodogae, Părinți și scriitori bisericești, Editura IBMOBR, București, 1988.

III. Cărți, studii și articole ale lui Hans Urs von Balthasar:

1. Balthasar, Hans Urs von, *Evento originario di Dio e mediazione storica della fede*, Bologna, EDB, 2001.
2. Balthasar, Hans Urs von, Joseph Ratzinger, *Perché sono ancora cristiano. Perché sono ancora nella Chiesa*, Edizione Queriniana, Brescia, 1971, p. 14-26;
3. Balthasar, Hans Urs von, *Iubirea - formă a revelației*, în „Colecția Communio”, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2005.
4. Idem, *Anzitutto il regno di Dio. Due saggi sulla parusia biblica*, trad. Velasio de Paolis, Edizione Queriniana, Brescia, 1968.
5. Idem, *Breve discorso sull'inferno*, trad. Carlo Danna, Edizione Queriniana, Brescia, 1988.
6. Idem, *Cattolico*, Milano, Edizione Jaca Book, 1976.
7. Idem, *Cordula ovverosia il caso serio*, Brescia, Edizione Queriniana, 1985.
8. Idem, *Crezul. Meditații la Simbolul de credință apostolic*, în „Colecția Communio” Numărul 19, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2004.
9. Idem, *Croce e Chiesa e Chiesa dalla croce. Mysterium Paschale...*
10. Idem, *Crucifixus etiam pro nobis...*
11. Idem, *Cuvânt și taină la Origen*, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2007.
12. Idem, *Despre opera sa*, în „Colecția Intellectus Fidei” nr. 21, trad. Wilhelm Tauwinkl, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2005.
13. Idem, *Dieu et l'homme d'aujourd'hui*, Editura Desclée de Brouwer, Grenoble, ediția a-2-a, 1961.
14. Idem, *Discesa agli inferi. Lo Spirito e l'istituzione*, Brescia, Edizione Morcelliana, 1979.
15. Idem, *Einfaltungen. Auf Wegen christlicher Einigung*, München, Editura Kösel, 1969.
16. Idem, *Epilog, Einsiedeln*, Editura Johannes Verlag, 1987.

17. Idem, *Esistenza sacerdotale*, traducere de Guido Ferrari, Introduttore de Luciano Monari, Brescia, Edizione Queriniana, 2010.
18. Idem, *Fede e pensiero. Dialogo solitario Martin Buber e il cristianesimo*, Milano, Edizione Jaca Book, 2006.
19. Idem, *Fides Christi* în „Sponsa Verbi”, Brescia, Edizione Morcelliana, 1969.
20. Idem, *Gesù ci conosce? Noi conosciamo Gesù?*, Brescia, Edizione Morcelliana, 1982.
21. Idem, *Gesù e il cristiano. Cordula, Sezione sesta. Scritti minori*, Milano, Edizione Jaca Book, 1998.
22. Idem, *Giornale di teologia. I novissimi nella teologia contemporanea*, traducere de Eliseo Ruffini, Brescia, Edizione Queriniana, 1967.
23. Idem, *Gloria. La percezione della forma...*,
24. Idem, *Gloria. Nello spazio della metafisica...*,
25. Idem, *Gloria. Nuovo patto*, Milano, Edizione Jaca Book, 1977.
26. Idem, *Gloria. Una estetica teologica, Antico Patto, Volumul 6*, Milano, Edizione Jaca Book, 1980.
27. Idem, *Gloria. Una estetica teologica, volumul 1: La percezione della forma*, 1994.
28. Idem, *Gloria. Una estetica teologica. Stili ecclesiastici: Irineu, Augustin, Dionisie, Anselm, Bonaventura*, traducere de Michele Fiorillo, Milano, Edizione Jaca Book, 1975.
29. Idem, *Gloria. Una estetica teologica. Volumul 7: Nuovo patto*, trad. G. Manicardi, Edizione Jaca Book, Milano, 2010.
30. Idem, *Gloria. Una estetica teologica. Volumul 7: Nuovo Patto*, trad. G. Manicardi, Milano, Edizione Jaca Book, 1977.
31. Idem, *Guardare, credere, mangiare*, în „Sponsa Verbi...”.
32. Idem, *Homo creatus est, Saggi Teologici 5*, Edizione Morcelliana, Brescia, 1991.
33. Idem, *Homo creatus est. Il linguaggio di Dio, Sezione 5, Saggi Teologici 5, Volumul 24 delle Opere*, Edizione Morcelliana, Brescia 1991.
34. Idem, *Idem, despre opera sa*, traducere Wilhelm Tauwinkl, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2005.
35. Idem, *Il chicco di grano. Aforismi*, Traduzione Guido Somnavilla, Milano, Edizione Jaca Book, 1994.
36. Idem, *Il cuore del mondo*, Brescia, Edizione Morcelliana, 1964.
37. Idem, *Il cuore del mondo*, Casale Monferrato, Edizione Piemme edizione, 1994.
38. Idem, *Il filo di Arianna attraverso la mia opera*, Teologia Morale Cristiana, trad. Guido Somnavilla, Edizione Jaca Book, Milano, 1980.
39. Idem, *Il nostro compito. Resoconto e progetto*, Milano, Edizione Jaca Book, 1991.
40. Idem, *Il Rosario. La salvezza del mondo nella preghiera Mariana*, Editura Ingraf srl, Milano, 2003.
41. Idem, *Incontrare Cristo*, Edizione Piemme, Ediție în grija lui Roberto Graziotto, Casale Monferrato, 1992.

42. Idem, *Iubirea formă a revelației*, Colecția Communio 25, trad. Ioan Inescu, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2005.
43. Idem, *Iubirea, formă a Revelației*, Traducere de Ioan Inesc, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Guttenberg, 2005.
44. Idem, *Klarstellungen*, Einsiedeln, Editura Johannes-Verlag, 1971.
45. Idem, *La foi du Christ*, Aubier, Editura Montaigne, 1963.
46. Idem, *La Meditazione. Dimensioni dello spirito*, Alba (Cuneo), Edizione San Paolo, 1955.
47. Idem, *La mia opera ed Epilogo*, Editura Johannes Verlag, Einsiedeln, 1987.
48. Idem, *La mia opera ed epilogo...*, .
49. Idem, *La morale cristiana e le sue norme 1974. Le nove tesi*, în „Documenta documenti (1969 – 1985)”, sub supravegherea Comisiei Teologice Internaționale, Vatican, Editura Libreria Vaticana, 1988.
50. Idem, *La percezione della forma, Gloria, Una estetica teologica*, Volumul 1, trad. Giuseppe Ruggieri, Edizione Jaca Book, Milano, 1971.
51. Idem, *La semplicità del cristiano*, Edizione Jaca Book, Milano, 1987.
52. Idem, *La storia della salvezza prima di Cristo. Mysterium Salutis*, Volumul 3, Brescia, Edizione Queriniana, 1969.
53. Idem, *La verità è sinfonica, aspetti del pluralismo cristiano*, Edizione Jaca Book, Milano, 1991.
54. Idem, *La vocazione cristiana. Un percorso attraverso la Regola di San Basilio*, Milano, Edizione Jaca Book, 2003.
55. Idem, *L'autocoscienza di Gesu*, în „Communio”, Milano, nr. 42-43, Edizione Jaca Book, 1978-1979.
56. Idem, *Le lettere pastorali di san Paolo dischiuse alla preghiera contemplativa. La prima e la seconda lettera a Timoteo. La lettera a Tito*, Milano, Edizione Jaca Book, 1995.

IV. Bibliografie străină:

A. Cărți:

1. Babini, Ellero, *Gli stati di vita di cristiano*, Edizione Jaca Book, Milano, 1996.
2. Barth, Karl, *Church Dogmatics I. 2 The Doctrine of the Word of God*, Editura T&T Clark International Londra, 2004.
3. Idem, *Church Dogmatics*, Volumul 2, Capitolul 1, Editura T&T Clark International, 1960.
4. Idem, *Die Kirchliche Dogmatik 2*, Zürich, Editura Evangelischer Verlag Zollikon, 1940.
5. Idem, *Die Kirchliche Dogmatik*, Volumul 4.
6. Idem, *L'Epistola ai Romani*, trad. Giovanni Miegge, Edizione Feltrinelli, Milano, 1962.

7. Bauer, E.J., Hans Urs von Balthasar (1905-1988), *L'opera filosofica*, Edizione Città Nuova, Roma, 1993.
8. Beaudin, Michel, *L'obéissance de Jésus Christ comme lieu d'apparition de la vérité de Dieu et de la vérité de l'homme chez Hans Urs von Balthasar*, Editura Diss., Montreal, 1978.
9. Ben Quash, *Drama and the Ends of Modernity*, in Lucy Gardner, Ben Quash, and Graham Ward, *Balthasar at the End of Modernity*, Editura T & T Clark, Edinburgh , 2001.
10. Bertrand De, Margerie, *La Trinité chrétienne dans l'histoire*, Paris, Editura Beauchesne, 1975.
11. Bérulle, Pierre de, *Grandeurs de Jésus, Opera completă I*, Paris, 1646.
12. Bieler, Martin, *Meta-antropologia e cristologia. La filosofia di Hans Urs von Balthasar*, în revista *Communio*, numărul 117, 1991.
13. Brugnoli, Andrea, *Hans Urs von Balthasar. La spontaneità delle cose*, Editura Leonardo da Vinci, Roma, 2001.
14. Buber, Martin, *Königtum Gottes*, Berlin, Editura Schocken Verlag, 1936.
15. Bugakov, Sergei, *Du Verbe Incarné. Agnus Dei*, Paris, 1943.

B. Studii și articole:

1. Albus, M., *Geist und Feuer. Ein Gespräch mit Hans Urs von Balthasar*, revista *Herder Korrespondenz*, nr. 30, 1976.
2. Anselm de Aosta, *Monologion*, 64, expresie preluată din revista „La civiltà cattolica”, Roma, Editura Istituto Biblico, 1977.
3. Armogathe, Jean Robert, *Hans Urs von Balthasar et la philosophie mystique de Grégoire de Nysse*, în „Revue des deux mondes”, Editura Beauchesne, 1988 .
4. Bellelli, Fernando, *L'uso dell analogia nella cristologia di Hans Urs von Balthasar*, în „Revista Teologica Divus Thomas”, nr. 49, Ianuarie-Aprilie, 2008, Bologna, Editura Studio Domenicano, 2008.
5. Bieler, Martin, *God and the Cross: The doctrine of God in the work of Hans Urs von Balthasar*, în „Communio. International Catholic Riview”, Numărul 1, 2015.
6. Faux, J. M., *Retour au centre. La théologie de Hans Urs von Balthasar*, în revista *Catéchistes* numărul 97, anul 1974, pp. 133-155.
7. Gibert, Martelet, Schmidt, Borghi, Buttiglioni, Scola, Vitalini, și Teilhard de Chardin, *Creatore e signore del cielo e della terra*, în „Communio. Strumento internazionale per un lavoro teologico”, Milano, numărul 25, seria nouă, Edizione Jaca Book.
8. Gilbert, Paul, *L'articulation des transcendants selon Hans Urs von Balthasar*, în „Revue Thomiste”, Nr. 94, anul 1986, pp. 616-629.
9. Idem, *Libertà e impegno*, revista „La Civiltà Cattolica”, numărul 3505, anul 1996.
10. Giovanni Paolo II, *Omelia alla Conferenza del CELAM a Puebla*, 28 ianuarie 1979, citat de A. Amato, *Trinità in contesto*, Roma, Editura LAS, 1994.

11. Holzer, Vincent, *Hans Urs von Balthasar: le statut de la théologie fondamentale et de la philosophie de la connaissance dans leur lien à la Révélation*, (Atti del Simposio internazionale di Teologia in occasione del centesimo anniversario della nascita di Hans Urs von Balthasar, Lugano 2-4 Martie, 2005), Editura Eupress-FTL, Pregassona-Lugano, 2005.

12. Idem, *La vérité comme figure, l'histoire comme chair. La contribution du théologien Hans Urs von Balthasar à l'intelligibilité du rapport vérité-histoire*, în revista *Transversalité*, numărul 63, 1997.

13. Idem, *Possibilités et limites, d'une christologie "a priori"*. *Hans Urs von Balthasar lecteur de Karl Barth*, în „*Communio. International Catholic Riview*”, 2011.

14. Marchesi, Giovanni, *La teologia di Hans Urs von Balthasar*, în „*La Civiltà Cattolica*”, nr. 3037, 1977.

15. Idem, *La via della bellezza nell'Estetica Teologica di Hans Urs von Balthasar*, în revista *Pontificia Academia Theologica*, numărul 4, 2005.

V. Bibliografie în limba română:

Cărți:

1. Băbuț, Gheorghe, *Dumnezeieștile dogme ale credinței, de Sfântul Athanasie de Paros*, trad. Gheorghe Băbuț, Editura Mănăstirii Portărița, Satu-Mare, Mănăstirea Neamț, 2001.

2. Berger, Calinic, *Teognosia. Sinteza dogmatică și duhovnicească a părintelui Dumitru Stăniloae*, Sibiu, Editura Deisis, 2014.

3. Remete, George, *Cunoașterea prin tăcere*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2011.

4. Idem, *Ființa și Credința. Persoana*, Volumul 2, București, Editura Paideia, 2015.

5. Idem, *Martin Heidegger, între fenomenologie și teologie*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2010.

6. Idem, *Sfintele Taine, în contextul dialogului ortodox-lutheran*, Editura Reîntregirea, ediția a doua, Alba Iulia, 2009.

7. Idem, *Dogmatica Ortodoxă, manual pentru Seminarile Teologice*, Editura Episcopiei Ortodoxe Alba-Iulia, 1997.

8. Idem, *Suferința omului și iubirea lui Dumnezeu*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.

9. Sfântul Iustin Popovici, *Omul și Dumnezeu – Om. Abisurile și culmile filozofiei*, București, Editura Sophia, 2010.

10. Stăniloae, Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1987.

11. Idem, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Opere complete, Volumul 6, București, Editura Basilica, 2014.

12. Idem, *Sfânta Treime sau la început a fost Iubirea*, Ediția a-3-a, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2012.

13. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Volumul 1, Ediția a doua, București, 1996.
14. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Volumul 2, București, Editura IBMBOR, 1997.
15. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Volumul 3..., .
16. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Volumul 1, Editura IBMBOR, București 1996.
17. Țuțea, Petre, *Omul. Tratat de antropologie creștină*, Editura Timpul, Iași, 2003.